

EPINĖS SĄMONĖS RAIŠKA ANGLŲ-SAKSŲ HEROJINIAME EPE „BEOWULFAS“

Aurimas Nausėda, Gintaras Lazdynas

Šiaulių universitetas, Humanitarinis fakultetas

Įvadas

Estetinio subjekto, romantikų vadinto kurančiąja dvasia, problema aktuali tampa ne tik germaniškajai „dvasios istorijos“ (*Geistesgeschichte*) hermeneutikai, bet ir anglosaksiškajam literatūros mokslui. Vokiečių švietimo atstovai išskėlė mintį, kad herojinio epo keitimo romanu procesas vyko ne konstruojant naują poetinę formą, bet naujam žmogaus dvasios turiniui įgyjant naują raiškos pavidalą, o atitinkamas estetines ir poetines formas sąlygoja pasaulį jomis stebinti sąmonė. Skirtingai nuo Aristotelio ir klasicistų, Friedrichas von Blankenburgas 1774 m. pasirodžiusiuose „Romano tyrinėjimuose“, šimtmečiui nulėmusiuose romano žanro samprata, romaną ir herojinį epą pirmąkart apibrėžė ne kaip meninę formą, o kaip funkciškai tapačias skirtingo brandos laipsnio sąmonės apraiškas. Herojinio epo paskirtis – modeliuoti tautos gyvenimą ir spręsti tautines egzistencines problemas, o romanas skirtas individualios būties modeliavimui ir individualybės egzistencinių problemų sprendimui. Šis skirtumas „kyla iš žmogaus mąstymo būdo skirtumo“, todėl romano turinys atsiskiria nuo epo turinio, arba vaizdavimo objekto, o „šitai savaime turėjo padaryti įtaką likusiajai romano sąrangai“ (Blankenburg, 1965, p. 7). Abu sąmonės tipai projektuoja skirtingas egzistencinių vertybių sistemas, skirtingą asmens savivoką, skirtingai orientuoja individo saviraišką.

Straiptinio tikslas – detaliai išanalizuoti anglų-saksų herojinio epo projektuojamą būties modelį, dėmesį koncentruojant į herojaus elgesio modelį, vadinamąjį herojaus kodeksą, bei šį modelį nulėmiančias egzistencines vertybes.

Darbo objektas – anglų-saksų herojinis epas „Beowulfas“, sukurtas / užrašytas maždaug X–XI amžiuje, kai kurių literatūros tyrinėtojų nuomone, maždaug 700–750 metais, o joje vaizduojami įvykiai siejami su VI amžiaus pradžia (Encyclopaedia Britannica, 1998, p. 116, Cuddon, 1997, p. 285).

Tyrimo metodai. Analizė remiasi hermeneutine „dvasios istorijos“ (*Geistesgeschichte*) mokyklos metodologija bei romantine subjekto – objekto tapatumo teorija.

Darbo uždavinys – analizuojant atskiras herojaus ar jo elgesio charakteristikas bei lyginant jas su „Rolando giesmės“ ir „Kniutlingų sagos“ projektuojamais modeliais, nustatyti, kokia etine sistema remiasi europietiškieji herojiniai epai, tarp jų – ir „Beowulfas“, o taip pat, kiek tiksliai poema „Beowulfas“ atitinka epinės sąmonės kuriamą tautinės būties modelį ir egzistencinių vertybių sistemą, o herojus – etnologų (Frazer) nustatytus reikalavimus, kuriuos pirmąkart sąmonė kelia tautos valdovui.

Tarp herojinio epo ir romano

F. Blankenburgas, remdamasis XVIII a. įprasta individo koncepcija, išskiria du žmogaus tipus: socialinį žmogų-pilietį (*Bürger*) ir natūralųjį žmogų-individualybę (*Mensch*). Šiedu skirtingi subjektyvumo tipai ir kuria skirtingus poetinio meno žanrus: *Bürger* – herojinę poemą, o *Mensch* – romaną. Blankenburgas žanrą paverčia estetinė sąmonės forma. Poetinės romano ar herojinio epo formos kultivavimas kūrinio dar nepadaroma romanu ar herojinio epu, šiam tikslui pasiekti reikalingas adekvatus dvasinis turinys. Herojinio epo nebegali sukurti individualybė, lygiai kaip ir pilietis dar neįstengia sukurti romano: „kraštai, kuriems nebebuvo reikalingi piliečiai (*Bürger*), tad laikai, kuriuose nebebuvo jokių piliečių, senolių karžygiškas sakmes, Iliadą ar Odiseją, pavertė romanu“, lygiai kaip „pirmieji romanų kūrėjai, jeigu jie būtų gimę visiškai pilietiniais laikais ir jų išauklėti, vietoj romanų būtų rašę epus“ (Blankenburg, 1965, p. 13). Romanas, kaip nauja sąmonės forma, ateina pakeisti herojinio epo. Ši F. Blankenburgo mintis greit išpopuliarėjo, o XIX a. įgijo nepajudinamos aksiomos autoritetą. Romano ir epo funkcijas aiškiai tapatino jau Johannas Wezelis (Wezel, 1980, p. 5–6), šią idėją palaikė romantizmo estetikos kūrėjas Friedrichas Schlegelis, jos pozityvumą teoriškai pagrindė Georgas Friedrichas Hegelis („romanas, miestelėniškoji epopėja“), jai pritarė Theodoras Vischeris („Modernūs laikai epo vietoje <...> išskėlė romaną“; Vischer, 1857, p. 1303), o XX amžiuje ją palaikė Wolfgangas Kayseris, Georgas Lukácsas ir daugelis kitų teoretikų: „Romanas yra senųjų laikų epopėja (Epopöe)“ (Lukács, 1982, p. 47).

Epo mentalitetas

Olandų etnologas Janas de Frysas (Vries, 1954, p. 17) herojinio epo atsiradimą sieja su istorija. Jau Hegelis teigė, kad epo veiksmas visuomet siejamas su epo sukūrimo laiku ir tautos būklės visuma, epuose pateikiama herojinė pasaulio būklė (Poetika, 1978, p. 346, 348), kuri išsiplečia ir tampa tautinio pasaulėvaizdžio visuma. Rekonstruoti herojinio epo mentalitetą, „tinkamai įvertinti, atidžiai patyrinėti, iškomentuoti epines poetas, anot Hegelio, – tai reiškia, <...> savo dvasinėmis akimis pažvelgti tautų individualias dvasias. Drauge paimtos, jos parodo pačią pasaulio istoriją, pateiktą su gražiausiu, laisvu, konkrečiu gyvumu, su jos laimėjimais ir žygiais“ (Poetika, 1978, p. 351). Herojinis epas išlieka gyvybingas tik tada, kai pozityvūs charakterio bruožai vidiniais ryšiais yra susiję su esminėmis tautos būties pusėmis. Tautos sąmonės ir gyvenimo kitimas reiškia ryšių nutraukimą tarp praeities ir dabarties, todėl ne tik „Beowulfo“, „Nibelungų giesmės“, „Kniutlingų sagos“, „Egilio sagos“, „Rolando giesmės“ ar rusų bylinų įvykiai „šiuolaikinei tautinei sąmonei“, kaip taikliai pastebi Hegelis, „tėra praėjusi, tarsi šluote iššluota istorija“ (Poetika, 1978, p. 352). Kiek vėliau Friedrichas Schellingas nurodė, kad mitologinės sąmonės nebeįmanoma identiškai rekonstruoti, nes nebeįmanoma atstatyti tų sąmonės sąlygų, kuriomis epas ar mitologija buvo sukurti (Schelling, 1857, p. 140).

Herojinio epo mentalitetas siejamas su tautinio idealo idėja. Herojus kuriamas kaip tautos reprezentantas, geriausiai atstovaujantis tautai savo žemiškąją egzistenciją. Epinei sąmonei, anot Jameso Georgo Frazerio, valdovas yra svarbi jėga, nuo kurios priklauso bendruomenės gyvenimo darna ir sėkmė, nes išorinis pasaulis yra tik jo subjektyvumo išsikūnijimas (Frazer, 1993, p. 17). Įprastinė herojinio epo situacija yra agresyvūs karingi santykiai tarp tautų, nes tik tuomet bendroji tautos būklė išryškėja per individualų žygi (Poetika, 1978, p. 352–353). Arthuras Heusleris epuose išvelgia ryškų kovos su nacionaliniu priešu pėdsaką (Frazer, 1993, p. 17), o Algirdas Julius Greimas epo, kaip tautos vado, herojiškumą laiko nuoroda į istorinėje tikrovėje nerealiizuotą tautos mokėjimą veikti.

Epinio herojaus kūrimo savitumai herojiniame epe

Michailo Bachtino apibrėžtas „klasikinis charakterio kūrimo būdas“ (Bachtin, 2002, p. 281–286) aktualizuoja herojaus likimo logiką, kaip prasminę praeities laiko formą be atradimų ir verčių. Hegelio įsitikinimu, epo herojui likimas *sukuriamas*, o „ga-

lingos aplinkybės, primetančios veiksmui jo individualų pradą, skiriančios žmogui dalį, lemiančios jo poelgių išdavą, ir yra tikrasis likimo viešpatavimas“ (Poetika, 1978, p. 362). Epo estetinio ir emocinio poveikio jėga yra iš anksto žinomų dalykų patvirtinimas, senų, bet ypač reikšmingų verčių aktualizavimas. Beowulfas neturi realaus istorinio prototipo, bet kuriamas tautai suprantamoje vertybinėje ir kultūrinėje erdvėje, pasirenkant Likimo galios, lemties motyvą.

Giminės vertybė yra savotiškas epinės sąmonės ir herojaus priklausymo tam pačiam pasauliui riboženklis. Giminės vertybė epiniam herojui reiškia kito vertybinio vyksmo aktualizavimą, vertybinės priešpriešos tėvams, giminei, tautai nebuvimą (t. y. to, kas būdinga romano žanrui). Epinei sąmonei patriarchalinė linija¹, apibrėžianti pagrindinio veikėjo identitetą, ypač svarbi, todėl herojus save manifestuoja pirmiausia giminės atžvilgiu ir tik po to prisistato kaip privatus asmuo. Beowulfas, išsilaipinęs danų žemėje, sargybiniui pirmiausia pamini savo tautą, po to – savo tėvą, danų valdovo tėvą: „We are by kin of the clan of Geats, / and Hygelac’s own hearth–fellows we. / To folk afar was my father known, / noble atheling, Ecgtheow named. / Full of winters, he fared away /aged from earth, he is honored still / through width of the world by wise men all. / To thy lord and liege in loyal mood / we hasten hither, to Healfdene’s son, / people–protector: be pleased to advise us!“ (Beowulf, 1994, p. 12–13). Danų karalius Hrothgaras, primindamas, kad Grendelis ir jo motinos yra būtybės be tėvų (1355–1356 eilutėse), nurodo, kad šie veikėjai priskiriami blogio jėgai, kuri grasina ne tik tautoms, bet ir žmogaus egzistencijai. Prancūzų herojinio epo pagrindinis veikėjas Karolio Didžiojo sūnėnas grafas Rolandas, savo *kilmės garbingos* įkvėptas, į kovą su *netikėliais* traukia su mažu skaičiumi karių, nors karalius siūlo *kariaunos pusę* (Rolando giesmė, 1988, p. 44).

Egzistencinės vertybės herojiniame epe: tarp epinės ir krikščioniškosios etikos

Herojinis kodeksas kelia maksimalius reikalavimus herojui. Beowulfas kovoja ne mūšio lauke, bet su Grendeliu ir jo motina, vėliau su drakonu. Epinė sąmonė labai smulkiai vaizduoja baisią naikinamo priešo mirtį nuo teisinio herojaus rankos. Priešo žudymas epinei sąmonei yra didžiausias skanėstas, kuris vaizduojamas su tokiu pasimėgavimu, su kokiu stebi-

¹ „Kniutlingų sagoje“, sukurtoje tarp 1240 ir 1259 metų (Kniutlingų saga, 2002, p. 198), daug reikšmės skiriama epo herojų nuorodomis į tėviškąją liniją (Kniutlingų saga, 2002, p. 8–10). Net nurodomi gero žmogaus, padėjusio valdovui slapstyti nuo priešų, palikuonių šlovingi darbai (Kniutlingų saga, 2002, p. 20).

mas ar juntamas egzistencinių vertybių įsikūnijimas. Detali priešo žudymo fiksacija „Rolando giesmėje“ sukuria sulėtinto filmo išpūdį: Rolandas „pagoniui užsimojęs ietim smogia, / Suskaldo skydą, praduria žieduotį, / Krūtinę perveria plienu aštriuoju, / Nugarkaulį net išmuša pro odą, / Išaina nešvari dvasia į orą. / Pasmeigia kūną nekrikšto ant koto, / Atsvėdėjęs taip nuo žirgo bloškia, / Jog kiaušas žemėn trenkiasi ir sprogstą“ (Rolando giesmė, 1988, p. 49). Panašiai nuo Beowulfo rankos žūsta Grendelio motina: „<...> so wrathfully smote / that it gripped her neck and grasped her hard, / her bone-rings breaking: the blade pierced through / that fated-one's flesh: to flo-or she sank“ (Beowulf, 1994, p. 49–50).

Toks mėgavimasis žudynių vaizdais prieštaurautį krikščioniškai etikai, tačiau herojinis epas moka tautos vertybes sujungti su krikščioniškosiomis ir šias gerokai pakoreguoti. Naujojo Testamento etinė nuostata nežudyti ir mylėti priešą atmetama „Rolando giesmėje“, „Kniutlingų sagoje“ ir net lietuvių literatūriniame herojiniame epe „Radviliadoje“. Epuose galioja *lex talionis*, akies už akį, danties už danti principas. „Beowulfe“ ypač ryškūs pagoniškieji elementai: stabų garbinimas, mirusiųjų deginimas, kraujo keršto įstatymas. Kita vertus, Grendelis laikomas Kaino palikuoniu, dainiai Herote dainuoja apie pasaulio sukūrimą, pastebima, kad kovos kirvis Grendelio pelkėje yra iš visuotinio tvano laikų ir pan. Galima spėti, kad „Beowulfo“ sukūrimo laiku evangeliniai įstatymai dar nebuvo svarbūs epo kūrėjui, kuris labiau pritaria *germaniškojo epinio kodekso* reikalavimams, iškeliantiems kario narsumą, atsakomybę už savo tautos narius, ištikimybę valdovui, dosnumą savo kariams. Beowulfas narsus visose kovose prieš blogio jėgas, išsiskiria savo fizine jėga ir lieka ištikimas valdovui Hygelacui, net atsiunčia jam danų valdovo Hrothgaro padovanotus daiktus (Beowulf, 1994, p. 47). Beowulfas pabrėžia, kad būtina keršyti už draugus, bet ne verkti, nes kiekvieno mirtingojo laukia tokia pat pabaiga, svarbiau yra gyvam būnant pelnyti šlovę, nes kariui geriausias mokestis yra šlovinga atmintis (Beowulf, 1994, p. 44–45).

Krikščioniška išmintis, į kurią įsiklauso „Beowulfo“ kūrėjas ir kuria apdovanoja pagrindinį herojų, pirmiausia apibrėžiama kaip pasitikėjimas Dievu, protingumas, kilnumas, tiesa ir teisingumas. Beowulfas, išsilapinęs danų žemėse, pirmiausia dėkoja Dievui (Beowulf, 1994, p. 11–12). Beowulfas įsitikinęs, kad kovoje su Grendeliu viską lems Kūrėjo valia (Beowulf, 1994, p. 24)². Danų karys Unferthas piktai primena Beowulfui jo kvailas plau-

² Kova suvokiama kaip Dievo teismas, kurio įrankis yra Beowulfas. Prieš kovą su drakonu Beowulfas kovos baigtį sieja su Dievu (Beowulf, 1994, p. 76), o po kovos, mirtinai sužeistas, dėkoja Dievui už pergalę ir laimėtus gautą tautai lobius (Beowulf, 1994, p. 84).

kimo varžybas su Breca, kurias jis pralaimėjo (Beowulf, 1994, p. 19–20). Beowulfas neskuba „nukirsti galvos“ už melą, o ramiai svarsto, kad, būdamas jaunas, padarė skubotą sprendimą, kurį vis dėlto reikėjo atlikti, kad įrodytų savo fizinę jėgą prieš varžovą ir nugalėtų jūrų pabaisas (Beowulf, 1994, p. 20–22).

Beowulfas yra Hygelaco seserėnas, atsiųstas padėti danų valdovui, 12 metų nesugebėjusiam nusikratyti Grendeliu. Jis išsiskiria savo fizine galia: 30 vyrų nugalė viena ranka, per naktį užmuša 9 jūrų pabaisas ir pan. Danų valdovas Hrothgaras negali apsaugoti savo tautos nuo Grendelio, kuris jau per pirmą išpuolį pastveria ir į irštą nusitempia trisdešimt miegančių danų karių, ir pripažįsta Beowulfą, kaip Dievo atsiųstą išgelbėjimą danams: „Aš galvoju, kad / Šventasis Dievas iš savo malonės mums, / Danams Vakaruose atvedė jį čionai / prieš Grendelio priespaudą“ (Beowulf, 1994, p. 31). Taip Grendelis ir danai sujungiami į blogio pradą ir palyginami su žmonijos priešais dėl krikščioniškųjų nuostatų nepaisymo, o Beowulfas ir gautai tampa pozityviuoju pradu.

„Rolando giesmės“ herojus grafas Rolandas savo siekius apibrėžia kalboje prieš kovą su saracėnais: „Už Karolį žūt mūsųje ne gėda. / Vasalui nevalia vargų bodėtis, / Nuo karščių ar žvarbos niekingai slėptis, / Prireikus galvą turi jis padėti. / Tad kirskim nekrikštus, kiek leidžia jėgos. / Kad gražios giesmės apie mus skambėtų! / Neteisūs jie, o teisūs mes prieš Dievą“ (Rolando giesmė, 1988, p. 42). Rolandas ir jo bendražygiai „nekrikštą“ žudo, nes „nusi-neša bemat jo sielą velnias“ (Rolando giesmė, 1988, 60), prisimindami „taurus barono, švento dievo tarno“ (Rolando giesmė, 1988, p. 83), arkivyskupo Turpeno žodžius apie juos laukiančią šlovę: „Jums rojaus vartai bus atidaryti, / Į savo tarpą kankiniai priims jus!“ (Rolando giesmė, 1988, p. 59). Po kruvino mūšio ir sukalbėtos maldos Rolando vėlė į rojų neša Dievo atsiųstas cherubinas, karių globėjas Mykolas ir arkangelas Gabrielius.

Epinio herojaus kodeksas

Beowulfo fizinė jėga reiškiasi skirtingais laikais tarpais – jaunystės metais kovose su Grendeliu ir jo motina, o brandos metais – kovoje su drakonu. Šios dvi herojaus gyvenimo fazės, atskirtos penkiasdešimčia metų, atitinka du epinio herojaus vertybių modelius. Jaunasis Beowulfas vaizduojamas kaip narsus karys, kurio veiksmai atitinka epinio herojaus kodeksą. Pagal herojaus kodeksą herojus privalo įveikti priešą ne klasta ar apgaule, bet įrodydamas, kad bet kuriomis aplinkybėmis ir lygiomis sąlygomis yra už jį galingesnis. Prieš kovą su Grendeliu Beowulfas apsiginkluoja, bet tam, kad susitikęs su priešu demonstratyviai nuplėštų savo šarvus, sviestų

šalin savo kalaviją ir priešą įveiktų plikomis rankomis (Beowulf, 1994, p. 24) Be to, pasakotojas nepamiršta pabrėžti, kad taip turi kautis tikrasis herojus. Beowulfo fizine jėga stebisi sutikti ar girdėję apie Beowulfą epo veikėjai ir pats pasakotojas. Visgi herojaus statusą Beowulfas įgyja tik po kovos su Grendeliu ir Grendelio motina, po kurios Beowulfas tampa iš tikrųjų „garsus“³. Po Beowulfo kovų Hrothgaras pradeda samprotauti apie išmintingo valdovo veiksmus. Toks poemos veikėjo elgesys leidžia teigti, kad Beowulfas tampa tinkamas valdovo funkcijoms atlikti.

Antrojoje poemos dalyje smulkmeniškai nepašomi Beowulfo veiksmai, siekiama pateikti daugiau žinių apie jo valdymo metus. Tačiau pasitelkiant analepses, kaip prisimintus ir papasakotus praeities įvykius, suteikiama daugiau žinių apie herojaus, kuris gali tapti tautos valdovu, veiksmus. Gautų karaliaus Hygelaco mirtis – svarbus Beowulfo gyvenimo riboženklis. Beowulfas neskuba užimti gautų karaliaus krėslo klasta, kaip danų karaliaus sostą užima mirusio karaliaus Hrothgaro sūnėnas Hrothulfas, prieš tai pašalinęs teisėtą įpėdinį Hrethricą, Hrothgaro sūnų. Beowulfas, nors ir būdamas gautų karaliaus Hygelaco sūnėnas, pirmiausia palaiko teisėtą sosto įpėdinį Hygelaco sūnų, ir aukščiausią valdžią perima tik po sosto įpėdinio žūties. Toks Beowulfo elgesys primena apie Beowulfo ištikimybę ir pagarbą valdovo institucijai. Taip epinė sąmonė nubrėžia skirtį tarp tinkamo ir blogo pretendento į karaliaus sostą.

Epinio herojaus kodeksas taikomas ir karaliui. Karalius turi už ištikimą karių tarnybą atsilyginti dovanomis, išaukštinti juos savo žodžiais, suteikti apsaugą ir prieglobstį savo rūmuose. Tiek danų karalius Hrothgaras, tiek gautų valdovas Hygelacas Beowulfui atsilygina dovanomis ir „pagiriamaisiais žodžiais“. Beowulfas išaukštinamas kaip tautos herojus ir geras valdovas, kuriam valdant nebuvo didžiulių kovų su tautos priešais, bet paskutinė jo kova vertinama neigiamai, nes Beowulfas žūna, o gautų tauta netenka idealaus valdovo. Kovoje su drakonu Beowulfui padeda vienintelis gautų karys Wiglafas, kuris vėliau priekaištauja gautams, primindamas karių pareigą padėti valdovui (Beowulf, 1994, p. 85–86). Wiglafas primena, kad Beowulfas blogai pasielgė stodamas į kovą su drakonu, nes vienas žmogus, elgdamasis pagal savo valią, dažnai kenkia kitiems (Beowulf, 1994, p. 91).

Jan de Vriesas atkreipė dėmesį į esminį stebuklinės pasakos ir herojinio epo skirtumą: „pasaka visuomet turi „happy ending“⁴. Kur prasideda tikrosios karžygių gyvenimo peripetijos, ten pasaka

nutyla <...> Pasaka yra lygiai tiek pat sąmoningai optimistinė, kiek herojinis epas kreipiasi į herojaus žūtį ir mirtį“ (Vries, 1954, p. 167).

Garsus literatūros tyrinėtojas Erichas Auerbachas nurodo, kad daugiau problemų galima išvelgti senuosiuose germanų herojiniuose epuose (Hildebrando giesmėje, Nybelungų giesmėje) nei „Rolando giesmėje“ ir kituose romaniškuose epuose (Auerbach, 2003, p. 119). Germanų epams būdinga diduomenės kario etika su griežtai nustatytais garbės, dorovės sąvokomis, kovos kaip Dievo teismo samprata, o „krikščionybė germanų herojiniam epui be maž bereikšmė“ (Auerbach, 2003, p. 119).

Išvados

1. Epinės sąmonės „Beowulfe“ konstruojamas būties modelis remiasi savo tautos išaukštinimo idėja, kuri paryškina neigiamai vaizduojant priešiškos tautos atstovus.
2. Anglų-saksų poema „Beowulfas“ remiasi svarbiu žanriniu kanonu, kurį išlaiko ir daugelis kitų iškiliausių Europos herojinių epų – epinis herojus, absoliučiai pakludamas karžygio elgesio kodeksui, lengvai krikščioniškąją etiką priderina prie herojinės. Šiuo atžvilgiu europietiškuosius herojinius epus galima traktuoti kaip vientisą literatūrinį reiškinį, kurio pamatas – epinė kuriančioji sąmonė.
3. Epinis subjektas atlieka egzemplifikacinę funkciją – formuluoja ir teikia tam tikrus elgesio ir gyvenimo pavyzdžius, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai implikavo epochai bendro žmogaus idealo ieškojimą.
4. Anglų-saksų herojinio epo protagonistas Beowulfas atitinka herojaus kodekso reikalavimus savo fizine galia, sugebėjimu įveikti blogio jėgų įsikūnijimą (Grendelį), dosnumu savo kariams ir tuo nusipelno teisės tapti gautų valdovu.

Šaltiniai ir literatūra

1. *Epic and saga. Beowulf. The Song of Roland. The Destruction of Da Derga's Hostel. The Story of the Volsungs and Niblungs*, 1994. Norwalk, Connecticut: The Easton Press.
2. *Kniutlingų saga*, 2002. Vilnius: Vaga.
3. *Rolando giesmė. Nibelungų giesmė*, 1988. Vilnius: Vaga.
4. Auerbach E., 2003, *Mimezis. Tikrovės vaizdavimas Vakarų pasaulio literatūroje*. Vilnius: Baltos lankos.
5. Bachtin M., 2002, *Autorius ir herojus*. Vilnius: Aidai.
6. Blankenburg F. von., 1965, *Versuch über den Roman*. Stuttgart.
7. Cuddon J. A., 1997, *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. Penguin Books.
8. *The New Encyclopaedia Britannica*. Vol. 2, 1998.

³ Literatūros tyrinėtojas Robinas Waugh pastebi, kad Beowulfas po kovos su Grendeliu pradamas apibūdinti žodžiu „garsus“ (angl. „famous“) ir 1301 eilutėje pavadinamas „šlovingiausiu gautu“ (Waugh, 1999, p. 162).

- Micropedia.
9. Frazer J. G., 1993, *The Golden Bough*. Ware: Wordsworth.
  10. Lazdynas G., 2004, Herojaus kodeksas, arba būties įprasminimas herojiniam epe. *Šiaurės Atėnai*. P. 8–9.
  11. Lukács G., 2000, *Die Theorie des Romans. Ein geschichtsphilosophischer Versuch über die Formen der großen Epik*. Hamburg: Deutscher Taschenbuch Verlag.
  12. *Poetika ir literatūros estetika. Nuo Aristotelio iki Hegelio*, 1978. Sudarė ir įvadą parašė V. Zaborskaitė. Vilnius: Vaga.
  13. Schelling Fr. W. J. von., 1857, *Philosophie der Mythologie*. Stuttgart-Augsburg.
  14. Vischer F. Th., 1857, *Asthetik oder Wissenschaft des Schönen*. Stuttgart.
  15. Vries J. de., 1954, Betrachtungen zum Märchen. Besonders in seinem Verhältnis zu Heldensage und Mythos. *FF Communications*. Nr. 150. Helsinki.
  16. Waugh R., 1999, Competitive Fame and Use of more in *Beowulf*. *Studia Neophilologica*. Vol. 71. P. 159–173.
  17. Wezel J. C., 1980, *Hermann und Ulrike. Ein komischer Roman*. Leipzig: Insel-Verlag.

EXPRESSION OF EPIC MIND IN ANGLO-SAXON EPIC POEM “BEOWULF”

Aurimas Nausėda, Gintaras Lazdynas

Summary

German representatives of the Age of Enlightenment mooted the idea that the process of change of the heroic epic poem to novel occurred not through constructing new poetic form, but while the new human spirit's content gained new expression shape, and the corresponding aesthetic and poetic forms are pre-conditioned by consciousness observing the world through them. Consciousness of the epic and the novel project different systems of existential values, different person's self-awareness, differently orient self-expression of an individual. The constructed subsistence of the epic consciousness in “Beowulf” is based on the exaltation idea of one's nation, which is highlighted negatively depicting representatives of opposing nation. “Beowulf” is based on an important genre canon, which has been kept by many other outstanding European heroic epic poems – the epic hero successfully combines heterogeneous ethic systems, the code of the hero and the Christian-evangel ethics. The protagonist Beowulf of the Anglo-Saxon epic poem corresponds with requirements of the heroic code because of his physical strength; ability to overcome the evil embodiment Grendel, charity to his soldiers and due to the mentioned things, Beowulf deserves the right to be the king of the Geats. In this respect, the European heroic epic poems could be treated as the solid literary phenomenon, the foundation of which is the epic creating mind.

Keywords: German representatives of the Age of Enlightenment, human-spirit's content consciousness of epic and novel, Anglo-Saxon heroic epic “Beowulf”.

EPINĖS SĄMONĖS RAIŠKA ANGLŲ-SAKSŲ HEROJINIAME EPE „BEOWULFAS“

Aurimas Nausėda, Gintaras Lazdynas

Santrauka

Vokiečių švietimo atstovai iškėlė mintį, kad herojinio epo keitimo romanu procesas vyko ne konstruojant naują poetinę formą, bet naujam žmogaus dvasios turiniui įgyjant naują raiškos pavidalą, o atitinkamas estetines ir poetines formas sąlygoja pasaulį jomis stebinti sąmonė. Epos ir romano sąmonė projektuoja skirtingas egzistencinių vertybių sistemas, skirtingą asmens savivoką, skirtingai orientuoja individo saviraišką. Epinės sąmonės „Beowulfe“ konstruojamas būties modelis remiasi savo tautos išaukštinimo idėja, kuri paryškina neigiamai vaizduojant priešiškos tautos atstovus. „Beowulfas“ remiasi svarbiu žanriniu kanonu, kurį išlaiko ir daugelis kitų iškiliausių Europos herojinių eposų – epinis herojus sėkmingai suderina heterogeniškas etines sistemas: herojaus kodeksą ir krikščioniškąją-evangelinę etiką. Anglų-saksų herojinio epo protagonistas Beowulfas atitinka herojaus kodekso reikalavimus savo fizine galia, sugebėjimu įveikti blogio įsikūnijimą Grendelį, dosnumu savo kariams ir tuo nusipelno teisės tapti gautų valdovu. Šiuo atžvilgiu europietiškuosius herojinius eposus galima traktuoti kaip vientisą literatūrinį reiškinį, kurio pamatas – epinė kuriančioji sąmonė.

Prasminiai žodžiai: vokiečių švietimo atstovai, herojinis eposas, epos ir romano sąmonė, anglų-saksų herojinis eposas „Beowulfas“.

Įteikta 2009-10-13